

A MÉDIAJOG SZERZŐI JOGI MEGKÖZELÍTÉSE

A szerzői jognak a digitális korban ki kell törnie abból a „szemérmes” elhatárolódottságból és izolált visszavonultságból, amelyben évtizedek óta egzisztál. Az „elit” jogterület kategóriája nem tartható már, a médiát átszövő forradalmi technológiai fejlődés kikényszeríti a szerzői jog válaszait a technikai változások által felvetett kérdésekre.

A digitális média világában megnő a szerzői jog jelentősége; a médiajoggal határos jogterületek, úgymint – hírközlési jog, versenyjog – mellett felértékelődik a különböző terjesztési platformok által eljuttatott tartalom és az azt létrehozó szerzői alkotások szerepe. A digitális korszak egyrészt a kapcsolódó jogterületek egymásra utaltságát, konvergenciáját erősíti, ugyanakkor pedig az egyes jogterületekre jellemző sajátos szemléletet, megközelítési módokat is hangsúlyozza, biztosítva ezáltal az adott jogterület integritását.

A jelen tanulmány a szerzői jog médiajoggal összefüggő néhány kapcsolódási pontjára kíván rámutatni

- alapjogi megközelítésben, bemutatva a kapcsolódás főbb nemzetközi egyezményeit és uniós jogforrásait,
- a két jogterületet alapvetően meghatározó törvények jellegének összehasonlításával, valamint
- a Szerzői Jogi Szakértő Testület egyes kapcsolódó szakvéleményeinek elemzésével.

E tanulmány – ennek megfelelően – a médiajog egyes szerzői jogi kérdéseivel kíván foglalkozni, amely területek közös kapcsolódási pontja a *véleményszabadság és a művészeti önkifejeződés*.

1. Alapjogi megközelítés

1.1. Nemzetközi jogi egyezmények

A szerzői jog kétféle megközelítése vált ismertté. Az egyik szerint ez a terület a kulturális jog részét képezi, a másik felfogás értelmében pedig a szerzői jog a tulajdonjog részének tekinthető.

Jelen tanulmányban – nem vitatva a szerzői jog tulajdonjogi megközelítésének létjogosultságát – azokra a legjelentősebb nemzetközi egyezményekre és uniós irányelvekre térünk ki, amelyek a szerzői jognak a *véleménynyilvánítás alkotmányos alapjogához, így a kulturális alapjoghoz való kötődését támasztják alá*.

* Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, szerzői jogi igazgató

A II. világháború után számos nemzetközi dokumentum deklarálta a szerzői jog biztosítását a szerző számára. Ennek következtében elismerésre került a szerző műve feletti rendelkezési joga. A szerzői jog ebben az értelemben a *kultúrában való részvétel szabályrendszerét* jelenti. Ehhez a felfogáshoz áll közel a szerzői jognak a véleménynyilvánítási jog részeként való elismerése, miszerint a *szerzői mű, az alkotás nem más, mint a szerző formába öntött véleménye*.

A szerzői jog másik megközelítése a *szerzői jog tulajdonjog részeként való felfogása*, amely a kulturális és a véleménynyilvánítási megközelítéssel együttesen képezi a szerzői jogi védelem rendszerének hálóját. A kétfajta megközelítés egymásra épülve, közösen biztosítja a kiegyensúlyozott – a szerző, a jogosult érdekeit és a felhasználó érdekét, valamint a közérdeket egyaránt figyelembe vevő – szabályozást.

A szerzői jogot kulturális jogként elismerő nemzetközi dokumentumok rendelkezései közül ki kell emelni

- az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 15. cikkét¹ (EJENY, 1948), valamint
- a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 27. cikkét² (GSZKJNE, 1966).

Mindkét rendelkezésből kiolvasható a szerzői jog egyik legjelentősebb alapelve: a szerző–fogyasztó közötti érdekegyensúly fenntartásának princípiuma.

Az EJENY 15. cikke, valamint a GSZKJNE 27. cikke megfogalmazza a szerző érdekeit védő „erkölcsi és anyagi értelemben vett védelem” biztosítását, illetve azokat az elveket, amelyek a széles közönség jogainak elismerésében testesülnek meg, így a kulturális életben történő részvétel támogatásában, illetve a tudomány haladásából és annak alkalmazásából származó előnyök biztosításában mutatkoznak meg. A véleménynyilvánítás szabadsága nemcsak a szerző javára, hanem az ő terhére is érvényesíthető, amikor más személy kívánja gyakorolni a véleménynyilvánítás szabadságát azzal, hogy közben a szerző jogát háttérbe szorítja.

¹ 15. cikk (1) Mindenkinek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez, a művészetek élvezéséhez, a tudomány haladásában és annak előnyeiben való részesedéshez.

(2) Mindenkinek joga van az általa alkotott tudományos, irodalmi vagy művészeti termékekkel kapcsolatos erkölcsi és anyagi érdekeinek védelméhez.

² 27. cikk Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenki jogát arra, hogy

- részt vegyen a kulturális életben;
- élvezze a tudomány haladásából és annak alkalmazásából származó előnyöket;
- minden olyan tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotás tekintetében, melynek szerzője, erkölcsi és anyagi érdekei védelemben részesüljenek.

Az Egyezségokmányban részes államok által e jog teljes érvényesítése érdekében teendő lépéseknek ki kell terjedniük a tudomány és a kultúra megőrzését, fejlesztését és terjesztését biztosító intézkedésekre is.

Az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat a tudományos kutató és alkotó tevékenységekhez nélkülözhetetlen szabadság tiszteletben tartására.

Az Egyezségokmányban részes államok elismerik a tudomány és kultúra területén történő nemzetközi kapcsolatok és együttműködés előmozdításából és fejlesztéséből származó előnyöket.

1.2. Uniós jogforrások

Az Európai Unió eredeti céljai között nem szerepelt a szerzői jogok védelme. A szerzői jog tulajdonjogi megközelítésének előretörésére is előbb került sor, mint annak a kulturális jog részeként való deklarálására.³

Míg a tulajdonjogi megközelítés elsősorban – a szerzői jog közös piacra gyakorolt hatására tekintettel – a Bizottság részéről érzékelhető, addig az egyes tagállamok a szerzői jogban a nemzeti kulturális szabályozás eszközt látják, és ezen az alapon törekednek arra, hogy a szerzői jog területén az uniós harmonizációs folyamatot lefékezzék. Ez egyes vélekedések szerint lényegében azt jelenti, hogy míg a tulajdonjogi megközelítés az uniós szerzői jognak a motorja, addig a szerzői jog kulturális jogként való felfogása a harmonizációs gépezet fékjeként tekinthető.

Az uniós szabályozás területén a Lisszaboni Szerződés értelmében az Alapjogi Charta jogi kötőerővel bír, ennek eredményeként pedig a szerzői jog a tulajdonhoz fűződő jogok körébe került be [17. cikk (2) bekezdés]. Ez a cikk kimondja ugyanis, hogy a szellemi tulajdon védelmet élvez, amelynek részét képezi a szerzői jogi védelem is.⁴

Az Európai Unió másodlagos jogalkotásában is megjelenik a szerzői jognak az egyes alapjogokhoz – így a szabad véleménynyilvánítás alapjogához – való kapcsolódása.

Egyértelműen a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülését kívánják előmozdítani a Tanács *a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról* szóló 93/83/EGK irányelvének (1993. szeptember 27.) (Műhold-kábel irányelv) preambulumban található rendelkezései.

A Műhold-kábel irányelv preambulumban megfogalmazott célok közül kiemelhető, hogy a tagállami szerzői jogi szabályozások között fennálló különbségek nem jelenthetnek gátat az egyes műsorok határokon átnyúló sugárzásának.⁵ A *Műhold-kábel irányelv* – ebből következően – egyfajta *harmonizált szerzői jogokat érintő szabályozás alapjait* fekteti le.

³ L. bővebben: dr. Gyenge Anikó: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.

⁴ 17. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogszerűen szerzett tulajdonát birtokolja, használja, azzal rendelkezzen, és azt örökül hagyja. Tulajdonától senkit sem lehet megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből, a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel, valamint az ezáltal elszenvedett veszteségekért kellő időben fizetett méltányos összegű kártalanítás mellett történik. A tulajdon használatát, az általános érdek által szükségessé tett mértékben, törvénnyel lehet szabályozni.

(2) A szellemi tulajdon védelmet élvez.

⁵ (5) mivel ennek ellenére ezen célok megvalósítása a határokon átnyúló műholdas sugárzás és a más tagállamokból származó műsorok vezeték útján történő továbbközvetítése tekintetében jelenleg a nemzeti szintű szerzői jogi szabályok közötti eltérések, valamint egy bizonyos mértékű jogbizonytalanság miatt akadályokba ütköznek; mivel ezáltal a jogosultak annak a veszélynek vannak kitéve, hogy műveiket díjfizetés nélkül felhasználják, vagy hogy a kizárólagos jogok egyéni jogosultjai a különböző tagállamokban megakadályozzák műveik felhasználását; mivel különösen a jogbizonytalanság képez közvetlen akadályt a műsorok Közösségen belüli szabad mozgása előtt;

(8) mivel továbbá a műsorok Közösségen belüli szabad áramlásának előfeltételét képező jogbiztonság hiányzik ott, ahol a műsorokat határokon átvélve vezetékes hálózatokba juttatják és azokban továbbítják;

Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) (*InfoSoc-irányelv*) információk társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról rendelkezései ugyanakkor a szerzői jog rendeltetésének komplexitására utalnak, gondolva itt a véleménynyilvánítás szabadságára, a szerzői jog kulturális szerepére, nem megelégedve a szerzőt megillető kizárólagos jogokról, amelyek a szerzői jog tulajdonjogi vetületét jelenítik meg. Az InfoSoc-irányelv jelentősége abban áll, hogy a szerzőt megillető egyes jogok (pl. többszörözés, nyilvánossághoz közvetítés) szabályozása mellett a szabad felhasználás számos esetét is megemlíti, elismerve és teret engedve a szabad véleménynyilvánítás érvényesülésének.⁶

Megállapítható továbbá, hogy a médiajog bizonyos szintű harmonizáltságával [lásd Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (a továbbiakban: Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv)] szemben egységes uniós szerzői jogról egyelőre – olyan lényegi kérdések harmonizációjának hiánya miatt, mint például a védelem tárgya, a vagyoni jogok köre, a védelmi idő – nem beszélhetünk.

E „multikulturális” megközelítés, azaz a tagállami szabályozási jogkör dominanciája a szerzői jog területén – többek szerint – az Európai Gazdasági Térség működésének gátját jelentheti. Ez pedig kihatással van a szerzők közötti piaci verseny alakulására is, elősegítve a kalózkodás mértékének növekedését. Érdekességként emelhető ki, hogy a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) által középiskolások körében végzett 2011-es felmérés szerint a letöltési módszerek között a torrent a legjelentősebb (filmek: 83%, zenék: 55% a letöltőkre vetítve), de a fórumok is sokaknak kínálnak letöltési linkeket (filmek: 29%, zenék: 45%). A legális forráshoz való hozzáférésre törekvés mint „attitűd” a diákok felénél létezik, azaz a fiatal generációnál már lehetőség nyílhat a legális tartalmak kínálatával a kalózkodást visz-

⁶ Az InfoSoc-irányelv preambuluma (3) pontja szerint: A javasolt harmonizáció elősegíti a négy belső piaci szabadság megvalósítását, valamint összefügg az alapvető jogelvek – különösen a szellemi tulajdont is magában foglaló tulajdon, a véleménynyilvánítás szabadsága, valamint a közérdek – tiszteletben tartásával.

Az InfoSoc-irányelv preambuluma (31) pontja szerint: Megfelelő egyensúlyt kell biztosítani a jogosultak különböző csoportjainak, valamint a jogosultak és a védelemben részesülő művek és teljesítmények felhasználói csoportjainak jogai és érdekei között. A jogok tekintetében a tagállamok által megállapított kivételeket és korlátozásokat az új elektronikus környezet fényében felül kell vizsgálni. Az egyes engedélyköteles cselekményekre vonatkozó kivételek és korlátozások terén fennálló különbségek közvetlen negatív hatást gyakorolnak a belső piac működésére a szerzői jog és szomszédos jogok terén. Ezek a különbségek a művek határokon átnyúló felhasználása, illetve a határokon átnyúló tevékenységek továbbfejlesztésének következtében még erőteljesebbé válhatnak. A belső piac megfelelő működésének biztosítása érdekében ezeket a kivételeket és korlátozásokat egységesebben kell meghatározni. A harmonizáció mértékét az határozza meg, hogy az adott kivételek és korlátozások hogyan hatnak a belső piac zavartalan működésére.

szaszorítani. Egyelőre azonban ilyen jellegű tartalomszolgáltatás nem tudott kielégítő mértékben kialakulni a hazai online piacon.⁷

A megoldást a szakma képviselőinek egy része és az Unió illetékes bizottsága egy harmonizált, uniós szintű szerzői jog megalkotásában látja.

A folyamat már elindult, hiszen az egyes nemzeti szabályokat féltve őrző tagállamok óvatossággal ugyan, de folyamatosan adják fel szuverenitásukat, engedve a „többség akaratának”. E lépések eredményeként születtek meg azok az irányelvek, amelyek a szoftverjog, a haszonkölcsönzési jog, a műsorsugárzás joga, továbbá a védelmi idővel kapcsolatos szabályok, az adatbázisjog, valamint a már említett szabad felhasználás és a követő jog területein kívántak egyfajta harmonizált szabályozást megteremteni. Az uniós harmonizáció az audiovizuális művek piacát is érintheti, hiszen jelenleg a határokon átnyúló tartalomszolgáltatást számos tényező akadályozza. Erre tekintettel olyan feltételek megteremtése szükséges, amelyek hozzájárulnak a páneurópai szerzői jogi engedélyezésre vonatkozó zökkenőmentes, könnyebb és technológiailag semleges megoldások kidolgozásához. Végül megemlíthető a közeljövőben várható közös jogkezelés európai keretszabályozásának irányelvben történő szabályozása, ami többek között kiterjedne a multiterritoriális szerzői jogi engedélyezésre, a közös jogkezelők igazgatásának módjára, hatékony felügyeletére, a rájuk vonatkozó transzparenciakövetelmények meghatározására.⁸

1.3. Alkotmánybírósági gyakorlat

A hazai Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatát áttekintve megállapítható, hogy a szerzői jog mind a tulajdonjognak,⁹ mind pedig a véleménynyilvánítás szabadságának (kulturális alapjognak) részét képezi.

Ez utóbbi felfogást tükröző legjelentősebb alkotmánybírósági döntés a 30/1992. (V. 26.) AB határozat, amely szerint *tágabb értelemben a művészi kifejeződés a véleménynyilvánítás szabadságának részét képezi. Az Alkotmánybíróság e határozatában kifejtette, hogy „a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen ‘anyajoga’ többféle szabadságjognak, az ún. ‘kommunikációs’ alapjogoknak. Ebből eredő külön nevesített jogok a szólás- és a sajtószabadság, amely utóbbi felöleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát. Tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi,*

⁷ <http://www.hamisitasellen.hu/hu/hirek/2011/felvilagosultabb-tudasgyarapitast-es-szorakozast-hianyos-szerzoi-jogi-ismeretek-a-kozepis> (a letöltés időpontja: 2011. aug. 17.).

⁸ A Bizottság közleménye: A szellemi tulajdon-jogok Egységes Piaca – A kreativitás és az innováció ösztönzése Európában a gazdasági növekedés elősegítése minőségi munkahelyek teremtése, valamint kimagasló színvonalú termékek és szolgáltatások biztosítása céljából [COM(2011) 287 végleges], Brüsszel, 2011. május 30.

⁹ L. a 1338/B/1992. számú AB-határozat.

irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága.”

Az Alkotmánybíróság következő megállapítása ugyanezt támasztja alá: „Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határokra való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más, tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.”¹⁰

Az Alkotmánybíróság egy másik, 24/1996. (VI. 25.) AB határozatában alkotmányellenesnek ítélte azt a korábbi szabályozást, miszerint az egyes (gazdálkodó, társadalmi, jogi személyiséggel nem rendelkező) szervezetek művészi alkotást csak művészeti szempontból történő elbírálás után szerezhetnek be, használhatnak fel és hozhatnak forgalomba.

E döntés szerint az Alkotmánybíróság megállapította, hogy: „a képzőművészet, az iparművészet, a fotóművészet és az ipari tervezőművészet egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 83/1982. (XII. 29.) MT rendelet 2. § (1), (2), (3), (4) és (5) bekezdése, továbbá a végrehajtására kiadott 16/1982. (XII. 29.) MM rendelet 4–10. §-a alkotmányellenes, mivel alkotmányellenesen sérti a szerző művészi szabadságát, illetve a művészi alkotások terjesztéséhez fűződő jogát [24/1996. (VI. 25.) AB határozat]. A határozat hivatkozott az előbbieken említett [a véleménynyilvánítás szabadságára vonatkozó] 39/2002. (IX. 25.) AB határozat indokolásában foglaltakra.”

A véleménynyilvánítás szabadsága ugyanakkor nem korlátlan jog, erre utal az Alkotmánybíróság 34/2009. (III. 27.) AB határozata is, miszerint: „A szabad véleménynyilvánításhoz való jog objektív, intézményes oldala nemcsak a sajtószabadságra, oktatási szabadságra stb. vonatkozik, hanem az intézményrendszernek arra az oldalára is, amely a véleménynyilvánítási szabadságot általánosságban a többi védett érték közé illeszti. Ezért a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határait úgy kell meghatározni, hogy azok a véleményt nyilvánító személy alanyi joga mellett a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét is figyelembe vegyék.” (ABH 1992, 167, 172.)

Mindebből az következik, hogy a médiatartalom tárgya (pl. sajtótermék) adott esetben a mindenkori társadalmi (jelen esetben demokratikus) értékrend kontrollja alá kerül. Ennél fogva biztosítva van, hogy ne bármilyen tartalmú médiatartalom váljon hozzáférhetővé a nyilvánosság számára, korlátozva ezáltal a szerző terjesztéshez való kizárólagos jogát.¹¹

¹⁰ 39/2002. (IX. 25.) AB határozat.

¹¹ Sztj. 23. § (1) A szerző kizárólagos joga, hogy a művét terjessze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.

2. A törvények célja

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) és a médiaszolgáltatásokról, a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.), valamint a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.) preambulumban megfogalmazott célok között vannak olyanok, amelyek azonos irányt mutatnak.

Elsőként említhető, hogy mindhárom szabályozás kiemeli a kultúra jelentőségét: míg az Szt. a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megóvására, addig az Mttv. és az Smtv. a kulturális identitás megerősítésére utal.

Mindhárom szabályozás az alkotások létrehozására is ösztönöz, ezt alátámasztja az Szt.-ben szereplő „szellemi alkotás ösztönzése” kitétel, ami a szerzői művek létrehozását jelenti valamennyi műtípusra (így pl. audiovizuális művek, újságcikkek) kiterjedően, illetve az Mttv.-ben és Smtv.-ben célként szereplő véleménynyilvánítás szabadságának megóvása, amibe beleértendő a művészi szabadság is. Mindhárom esetben a *cél az információk, gondolatok valamilyen formában történő terjesztése*.

Itt kell utalnunk ugyanakkor a médiajog és a szerzői jog szabályozásának eltérő rendelkezésére: az Szt.-nek ugyanis – a médiajogi törvényekkel ellentétben – nem feladata az egyes kreatív tartalmak kiszűrése, monitorozása, sőt az egyes alkotások tartalmuktól függetlenül élveznek szerzői jogi védelmet. Az Szt. a tartalmakat *ex lege* egyéni, eredeti módon kifejező alkotókat és alkotásokat védi, a művek minőségétől függetlenül. A szerzői jogi védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.¹² Ebből pedig az következik, hogy akár az Smtv. egyes rendelkezéseit sértő tartalom is állhat szerzői jogi védelem alatt. Így például olyan médiatartalom is szerzői műnek minősülhet, amelyik

- valótlan tényeket tartalmaz (Smtv. 12. §);
- emberi méltóságot sért [Smtv. 14. § (1)];
- kiskorúak fejlődését károsító hatással rendelkezik [Smtv. 19. § (1)] stb.

Hangsúlyozni szükséges, hogy a médiajog a véleménynyilvánítás szabadságának, így a művészi kifejeződésnek is egyaránt adhat teret és szabhat gátat. Ez utóbbi eset állhat fenn akkor, amikor a terjeszteni kívánt szerzői mű az Smtv.-ben szabályozott olyan jogok megsértésére irányul, mint pl. az emberi méltósághoz való jog. A két terület tehát rendeltetésének különbözőségéből fakadóan ütközhet egymással.

¹² Szt. 1. § (3).

3. A véleménynyilvánítás szabadságát biztosító rendelkezések

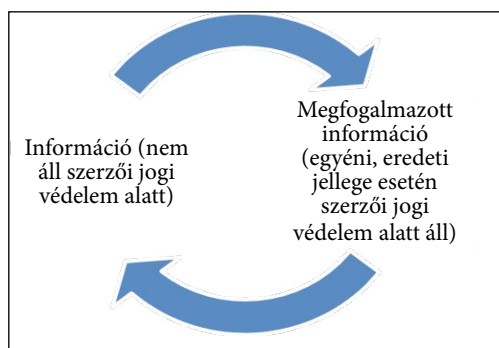
A véleménynyilvánítás szabadságát szolgálják és védelmét biztosítják azok az Szjt.-ben szabályozott *kizáró okok*, valamint a *szabad felhasználás körét képező* egyes esetekre vonatkozó rendelkezések, amelyek révén a szabad információáramlás megvalósul.

3.1. Kizáró okok

Az Szjt. kizárja, hogy a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények vagy napi hírek szerzői jogi védelem alá kerüljenek.¹³ Tények alatt kell érteni nemcsak a napi eseményeket, hanem adott esetben pl. a különböző társadalomtudományi kutatások eredményei alapján megállapítást nyert történelmi adatokat is.

Az eljáró tanács az SZJSZT 19/2003 sz. ügyben mutatott rá a „hír” szó két jelentésére. „A szó **egyik jelentése** valamely esemény megtörténte, valamely fejlemény bekövetkezésére vonatkozó **információt** takarja, amiről általában különböző módon lehet tájékoztatást adni, s amit jobbra eltérő módon lehet megfogalmazni, közölni, továbbítani akár a sajtó és a média útján, akár a hétköznapi érintkezés során. A szó **második jelentése** éppen a **megfogalmazott információ**. S ebben a jelentésében a szó leggyakrabban a hírügynökségek, a sajtó és az elektronikus média által megfogalmazott és továbbított információra utal.”¹⁴

Míg a hír által közölt tények tehát nem állnak szerzői jogi védelem alatt, addig a sajtóban megjelenő, eredeti, egyéni módon megfogalmazott, adott esetben véleményt is tükröző információ szerzői jogi védelem alatt állhat.

¹³ Szjt. I. § (5).

¹⁴ SZJSZT 19/2003.

3.2. A szabad felhasználás esetei

A szabad információáramlást, illetve az egyes művekről alkotott vélemény formálását és kinyilvánítását (pl. műkritika) biztosítja az egyik legfontosabb szabad felhasználási eset: az *idézés*.¹⁵ E szerint a mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti. Az ún. „vendég-” és a befogadó szövegnek minden esetben valamilyen tartalmi kapcsolatban (pl. értékelő, bíráló) kell állnia. Meg kell jegyezni, hogy az InfoSoc-irányelvben biztosított, a kritika egyik fontos eszközét jelentő paródia a magyar szerzői jogi törvénybe nem került be.¹⁶

A véleménynyilvánítás szabadságát támogató további szabályozást szolgálja a *beszédek (előadások) – a cél által indokolt terjedelemben – tájékoztatás céljára történő felhasználása*. E felhasználáshoz ugyan nem kell engedély, azonban a forrás megjelölése (amennyiben ez nem lehetetlen) szükséges.¹⁷

A napi eseményekhez kapcsolódó tájékoztatást kívánja elősegíteni az a rendelkezés, amely lehetővé teszi, hogy az *időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek* vagy az e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhető, interneten terjeszthető, természetesen a forrás, a szerző feltüntetésével. Ennél az esetben a jogalkotó a szerző számára biztosítja az ilyen felhasználással szembeni tiltakozást.¹⁸

Végül megemlíthető az a rendelkezés, amely elsősorban a *kulturális eseményekről, művekről szóló zökkenőmentes tájékoztatást* segíti elő. Itt megszorító feltételként szerepel a cél által indokolt terjedelem, továbbá a forrás, a szerző feltüntetése.¹⁹

Mindezek alapján a szerzői jogi törvény rendelkezései az Mttv. és az Smtv. céljai között szereplő véleménynyilvánítás, szólás és sajtó szabadságának érvényesülését elsősorban az általános rendelkezéseken (pl. kizáró okok) és a szabad felhasználás esetein keresztül biztosítják.

4. A törvények tárgya: a műsorformátum szerzői jogi védelme

A médiatartalmak általában szerzői jogi védelem tárgyát képezhetik. E körbe tartozik – többek között – az újságcikk, a film, a reklám vagy akár a hírműsor. Érdekes kérdésként merül fel a műsorformátum szerzői jogi védelmének kérdése. Ennek elemzéséhez azonban szükséges áttekinteni a szerzői jogi védelem alaprendelkezéseit.

¹⁵ Sztj. 34. § (1).

¹⁶ InfoSoc-irányelv 5. cikk (3) bek. k).

¹⁷ Sztj. 36. § (1).

¹⁸ Sztj. 36. § (2).

¹⁹ Sztj. 37. §.

4.1. A szerzői jogi védelem alapja: egyéni, eredeti jelleg

Mindenekelőtt leszögezhető, hogy a védelem alapját nem az újdonság, hanem az egyéni, eredeti jelleg alapozza meg, ami *a szerző szellemi tevékenységéből fakad. Az egyéni-eredeti jelleg feltétele* miatt az ötlet nem állhat szerzői jogi védelem alatt, annak kifejtése, *ötletszint-jének „meghaladása” szükséges ahhoz, hogy szerzői műről lehessen szó.*

Az egyéni, eredeti jelleg fennállásának vizsgálatánál az *alkotás tere játszik szerepet*, ennek terjedelmét pedig az adott műtípus jellegzetességei, sajátosságai határolják be; ezek az alkotó számára választási lehetőségeket biztosítanak a mű kialakításánál. Ebből következik, hogy az egyéni, eredeti jelleg vizsgálatánál – adott esetben – más-más mércét kell alkalmazni, hiszen a védelem fennállásának vizsgálata igazodik a mű tartalmának és műfajának sajátosságaihoz (pl. egy regény esetében a szerzőnek jóval több lehetősége van egyéni, eredeti jellegű módon kifejezésre juttatni gondolatait, mint egy széknél, ahol a fizika törvényei behatárolják az alkotás terét).²⁰

4.2. A műsorformátum szerzői jogi védelme – az „ötlet” és a „kibontott ötlet” elválasztása

Az SZJSZT 24/2008 sz. szakvéleménye²¹ úgy foglal állást, hogy a bírói és a szakértői gyakorlat *nem zárja ki a műsorformátum leírásának* szakirodalmi műként (forgatókönyv szintű kidolgozottság) való *szerzői jogi védelmét.*²² Ebből következik, hogy nem állhat szerzői jogi védelem alatt az a műsorleírás, amelynek kifejezésmódja egyszerű jelleget mutat, hiányzik belőle az esztétikai megformáltság. Ilyen esetben általában a műsorleírás célja, hogy utasításokat nyújtson.²³

Fontos megjegyezni, hogy a *leírás eredményét képező formátum* nem állhat szerzői jogi védelem alatt, ugyanis a műsorformátum egyes elemei az epizódok létrehozásának folyamán töltődnek fel olyan tartalommal, amelyek egyéni, eredeti jegyekkel rendelkezhetnek.²⁴ Így a formátum nyomán szerkesztett egyes *műsorszámok* audiovizuális műnek, szerzői műnek minősülhetnek.

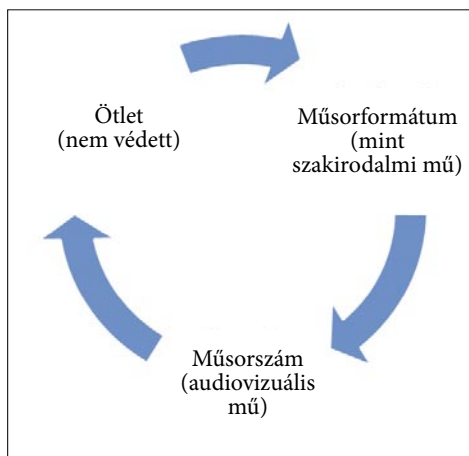
²⁰ Az alkotás terének jelentőségére utal a következő szakvélemény is: „Elegendő az, hogy a műben az egyéni jelleg valamilyen minimuma megnyilvánuljon, azaz ne legyen teljesen meghatározva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább minimális tere a különböző megoldások közötti emberi választásnak, továbbá hogy ne egy meglévő alkotásnak szolgai másolásáról legyen szó.” (SZJSZT 19/2005, továbbá vö. 1/2005.)

²¹ Az SZJSZT rövidítés a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala mellett működő Szerzői Jogi Szakértő Testületre utal.

²² SZJSZT 08/2010.

²³ SZJSZT 32/10.

²⁴ SZJSZT-08/2010.

4.3. Műsorszám szerzői jogi védelme

Az Sztj. a nem megnevezett műtípusú műveket is védelemben részesíti, erre utal a következő rendelkezés:

„Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül **különösen**: ...”²⁵

Az Smtv. meghatározza mind a műsor, mind pedig a műsorszám fogalmát (203. § 44., illetve 47. pont), azonban nem ismeri a műsorformátum definícióját. A médiaszabályozás relációjában fontos kiemelni, hogy a műsorszám ugyan az Sztj.-ben sem került meghatározásra, szerzői jogi jelentősége *három szempontból* mégis megnyilvánulhat a következők szerint:

1. az egyes műsorszámokban szerzői műveket használnak fel,
2. az adott műsorszám szerkesztése egyéni, eredeti jelleget mutat,²⁶ valamint
3. a műsorszámban alkalmazott egyéni, eredeti „megoldások” fordulnak elő.

A műsorszám fogalmát az Sztj. nem határozza meg, így e tekintetben az Mttv. nyújt iránymutatást. Az Mttv. 47. pont alatti értelmező rendelkezése szerint: „Műsorszám: hangok, illetőleg hangos vagy néma mozgóképek sorozata, mely egy médiaszolgáltató által kialakított műsorrendben vagy műsorkínálatban önálló egységet alkot, és amelynek formája és tartalma a rádiós vagy televíziós médiaszolgáltatáshoz hasonlítható.”²⁷

²⁵ Sztj. 1. § (2).

²⁶ SZJSZT 08/10.

²⁷ Lásd: bővebben: SZJSZT-24/2008.

Ad 1. A műsorszámokban történő szerzői jogi művek, teljesítmények felhasználása

Az SZJSZT 24/2008 számú ügyben eljáró tanácsa megállapította, hogy az esetek legnagyobb részében a műsor védelme annyiban származékos, hogy a műsorszám létrehozásához előzetesen meglévő szerzői műveket és előadóművészi, sokszor hangfelvétel-előállítói, illetve film-előállítói teljesítményeket is felhasználnak. Ekkor a jogszerűen eljáró rádió-televíziószervezet szerzői jogi jogállása kettős: egyrészt sugárzási jogot szerzett felhasználója a műsorszámokban felhasznált szerzői műveknek, hangfelvételeknek, film-előállítói és előadóművészi teljesítményeknek, másrészt pedig szomszédos jogi jogosultja a műsorszámoknak.²⁸

Ad 2. A műsorszám szerkesztésének egyéni, eredeti jellege

Ugyanebben a szakvéleményben az eljáró tanács megállapította, hogy a „rádióműsorok szerkesztése eredményezheti gyűjteményes művek létrejöttét. Ennek azonban a feltétele az, hogy a szerkesztői tevékenység szellemi alkotásnak minősüljön, mégpedig a gyűjteményben szereplő művek vagy adatok, illetve bármely más nem védett anyag egyéni, eredeti jellegű összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése folytán.”²⁹

Ad 3. A műsorszám egyéni, eredeti elemei

Milyen egyéni, eredeti formai elemek lehetnek egy műsorszámokban, amelyek megalapozhatják annak szerzői jogi védelmét? Ilyenek lehetnek a sajátos arculat, az ismétlődő, de értelem szerűen eltérő tartalmú „rovatok” (pl. újdonságok, teszt).³⁰

Szükségszerűen utalni kell a szerzői jogi védelem sajátos jellegére, ami elsősorban a jogérvényesítés területén okozhat nehézségeket. A jogérvényesítés kapcsán is hangsúlyozni szükséges, hogy a szerzői jogi védelem nem az újdonságot védi, hanem az egyéni, eredeti jelleget. Ebből következik, hogy előfordulhat: egyes műsorformátum alapján készült műsorszámokban olyan „ötletek” szerepelnek, amelyek más, hasonló témájú műsorokban már szerepeltek. Ismételten hangsúlyozni kell, hogy az ötlet nem áll szerzői jogi védelem alatt.

A másik ehhez kapcsolódó érdekesség, hogy a szerzői jogi védelem kizárólag a másolás ellen véd, ebből pedig az következik, hogy a szerzői jog esetében teoretikusan előfordulhat, hogy két egymástól függetlenül – azaz nem másolás eredményeként – létrejött, azonos vagy hasonló „megoldás” nem vezet szerzői jogi jogsértéshez.

A szerzői jogi jogsértés megállapítása ugyanis feltételezi, hogy a vizsgált mű a másik mű (részbeni) másolásának eredményeként került megalkotásra. A bizonyítás nehézsége elsősorban a szerzői jogi védelem sajátos keletkezésére vezethető vissza. Szerzői jogilag tehát

²⁸ SZJSZT 24/2008.

²⁹ SZJSZT 24/2008.; Capuccino-ügy.

³⁰ SZJSZT 24/2008.

teljesen legálisan futnak azonos vagy nagyon hasonló színopszis alapján valóságshow-k a kereskedelmi médiaszolgáltatók programjában.

A szerzői jogi védelem a mű létrejöttével keletkezik anélkül, hogy a mű előzetes vizsgálatára sor kerülne. Így a szerzői jog esetében nincs szükség ún. „levédetésre”, az *ex lege* fennáll, amennyiben a szerzői jogi alkotás feltételeinek az adott mű megfelel. Ezáltal kizárólag a bíróság az, amely jogerős határozatában – számos esetben az SZJSZT által nyújtott szakvélemény birtokában – a védelem fennállásáról dönt.

5. A műsorszám megszakításával megvalósított szerzői jogi jogsértések értelmezése

A reklámnak mint a műsorszolgáltatás részének kétfajta szerzői jogi kapcsolódását lehet kiemelni. Az egyik megközelítés szerint a reklám minősülhet szerzői műnek, a másik szerint pedig az egyes szerzői művek (így pl. audiovizuális alkotások) reklámmal történő megszakítása felvetethet bizonyos szerzői jogi kérdéseket, mégpedig a szerzőt megillető mű egységének védelméhez való jogát.

Az előbbihez kapcsolódóan a szerzői műnek minősülő reklám mindenfajta felhasználásához szükséges a szerző engedélye. A felhasználást itt a lehető legtágabb értelemben kell érteni, azaz idetartozik a sugárzás, de ugyanúgy az interneten történő felhasználás is.

A szerzőt e tekintetben mind az uniós jog, mind pedig a hazai jog védelemben részesíti. Így az *Európai Parlament és a Tanács a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (audiovizuális médiaszolgáltatásokról) szóló 2010/13/EU irányelve* (2010. március 10.) 20. cikkének (1) bekezdése kimondja:

„A tagállamok biztosítják, hogy a műsorszámába beiktatott televíziós reklám vagy televíziós vásárlás – figyelembe véve a műsorszámában a természetes szüneteket, az érintett műsor időtartamát és természetét – ne sértse a műsorszám egységét, valamint a jogosultak jogait.”

Az idézett uniós szabályozással összecseng az Mttv. 33. §-ának (2) bekezdése, miszerint:

„A lineáris médiaszolgáltatásban a műsorszám megszakításával közzétett reklám és televíziós vásárlás – figyelembe véve a műsorszámon belüli természetes szüneteket, a műsorszám időtartamát és jellegét – nem sértheti indokolatlan mértékben a műsorszám egységét, valamint a műsorszám szerzői vagy szomszédos jogi jogosultjának jogát vagy jogos érdekét.”

A mű egységének védelméhez az Szjt. 13. §-ának rendelkezése az irányadó:

„A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

A mű egysége egyrészt az alkotás fizikai egészét, másrészt szellemi egységét, mondanivalóját jelenti.

A mű egységéhez (torzításmentességéhez) való jog megsértését kétféleképpen lehet értelmezni. Az egyik értelmezés szerint az eltorzítás, megcsonkítás, megváltoztatás vagy meg-

csorbítás csak abban az esetben nem megengedett, ha az a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. A másik megközelítés szerint a törvény tiltja a mű bármilyen eltorzítását vagy megcsonkítását, függetlenül attól, hogy az sérelmes-e a szerző becsületére vagy hírnevére.

Ezzel kapcsolatban nincs kialakult egységes álláspont. A törvényhez fűzött indoklás (és a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala is) az első értelmezés mellett foglal állást, míg *A szerzői jogi törvény magyarázata*³¹ a második szemléletet tartja irányadónak.

A műsorok reklámmal történő megszakítása a szerzőnek a mű egységéhez való jogát érinti. E jog értelmezése azonban nem válhat parttalaná, ugyanis így a műsorszolgáltatás egyik legfontosabb finanszírozási lehetősége szűnne meg, ennél fogva e jognak az érvényesülése bizonyos korlátok mentén biztosítható csak.

6. Összegzés

1. A szerzői jog a szerzőt és az alkotást védő egyéni érdekrendszere (magánérdek), valamint a médiaszabályozás szemlélete (közérdek) között alapvető különbség áll fenn. A médiaszolgáltatás ún. értéklánc alapú szemlélete a mediaszabályozásban is megnyilvánul, az az egyes szolgáltatásokat a maguk egészében veszi figyelembe.
2. A szerzői jogi szabályozás (magánérdek) az egyedi felhasználásokra összpontosít. A szerzői jogi szemléletmód tehát nem veszi számba az egyes szolgáltatásokat, illetve azok folyamatát.
3. A két szabályozás céljai között azonban egyaránt jelentőséget kap egyrészt a kultúra, a kulturális értékek védelme, másrészt a szellemi alkotások létrehozásának ösztönzése, ugyanakkor a médiajog a véleménynyilvánítás szabadságának, azaz a művészi kifejeződésnek egyaránt adhat teret és szabhat gátat is.
4. Végül le kell szögezni, hogy mind a szerzői jogi szabályozásnak, mind a mediaszabályozásnak a technológiai és a piaci viszonyokkal összhangban kell állnia, elősegítve az új üzleti modellek megjelenését és a tartalmak sokszínűségének biztosítását, ösztönzését.

³¹ A szerzői jogi törvény magyarázata, (szerk. dr. Gyertyánfy Péter). CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2006, Budapest, p. 87.